

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science
Volume 6 Issue 4,p. 1061-1080, April 2013

**Kİ BAĞLAMA EDATLI, Kİ'Lİ BİRLEŞİK CÜMLELER VE
KÜÇÜK AĞA'DAKİ Kİ BAĞLAYICISININ FONKSİYONLARI***
*RELATIVE PRONOUN, COMPOUND SENTENCES WITH Kİ AND IN KÜÇÜK
AĞA THE CONNECTING FUNCTIONS OF "Kİ"*

Okt. Burak TELLİ
Adıyaman Üniversitesi, Gölbaşı MYO

Abstract

This study is started with the definition of the compound sentence and the paper basically dealt with the concept of relative pronoun and compound sentences with "ki". On the point of the classification of compound sentence, different views are included and mentioned. Most of these differences were on whether or not to accept compound sentences formed with relative pronoun as compound sentences, but they are accepted as compound sentence in the paper. As a beginning of the study, which is about relative pronoun and compound sentences with "ki" that passed from Indo-European languages to our tongue and connect the subordinate clause to the clause with various methods, a wide literature review is carried out. After giving personal opinions about the subject, the connecting functions of "ki" are emphasized. While deciding these functions the sentences used are taken from my MA thesis named "'ki' sentences, conditional clause and nested compound sentences in Küçük Ağa by Tarık Buğra". At the end of the study, using these sentences, the connecting functions of "ki" is defined and the subject is made more understandable with the examples taken from the mentioned work. Furthermore, the examples of "ki" are adjusted to Turkish sentence structure and written beneath the related example. Thus, with the help of gerundial clauses we presented how the compound

* Bu makale Prof. Dr. Mustafa Taç yönetiminde Burak Telli tarafından hazırlanan "Tarık Buğra'nın Küçük Ağa Romanındaki Ki'li, Şartlı ve İç İçe Birleşik Cümleler" isimli yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

sentences with “ki” transformed into fundamental Turkish sentence structure. Additionally, in the last part of the study a classification of noun and verbal clauses, which were linked with compound sentences connected with “ki”, is made. The figures are given in chart in the study.

Key Words: Compound sentence, compound sentence with ki’s, relative pronoun, subordinate clause, main clause, Tarık Buğra, Küçük Ağa.

Öz

Çalışmamıza birleşik cümlelerin tanımıyla başlanıp esas olarak *ki* bağlama edatı ve *ki*’li birleşik cümle kavramları üzerinde duruldu. Birleşik cümlelerin tasnifi noktasında çeşitli görüşlere yer verildi ve bu görüş farklılıklarına değinildi. Bu farklılıkların geneli *ki* bağlama edatıyla kurulan birleşik yapıların birleşik cümle olarak kabul edilip edilmemesi üzerineydi ki bu yapılar birleşik cümle olarak değerlendirildi. Dilimize Hint-Avrupa dillerinden geçen ve yan cümleyi temel cümleye çeşitli ilgilerle bağlayan *ki* bağlama edatı ile *ki*’li birleşik cümleler hakkında çalışmanın başında geniş bir literatür taraması yapıldı. Konuyla ilgili kendi görüşlerimizi de belirttikten sonra *ki* bağlama edatının bağlayıcılık fonksiyonları üzerinde duruldu. Bu fonksiyonlar belirlenirken de “Tarık Buğra’nın Küçük Ağa Romanındaki *Ki*’li, Şartlı ve İç İççe Birleşik Cümleler” isimli Yüksek Lisans tezinde tespit ettiğimiz *ki*’li birleşik cümleler kullanıldı. Çalışmanın sonunda bu cümlelerden hareketle *ki*’nin bağlayıcılık fonksiyonları belirlenip aynı eserden verdiğimiz örneklerle de konu daha anlaşılır hale getirildi. Ayrıca *ki*’li birleşik yapıdaki örnekleri de Türkçe cümle yapısına uygun hale getirilip ilgili örneğin altında verildi. Böylece *ki*’li birleşik yapıların fiilimsiler yardımıyla nasıl düz cümle yapısına dönüştürüldüğü göstermiş olduk. İlave olarak son kısımda *ki* bağlayıcısı ile bağlanan birleşik yapıların bağladığı yan cümle ile temel cümlelerin isim cümlesi ya da fiil cümlesi olması durumuna göre tasnifini yapıldı. Bunlarla ilgili rakamsal veriler de çalışmamız içerisinde tablo halinde verildi.

Anahtar Kelimeler: Birleşik cümle, *ki*’li birleşik cümle, *ki* bağlama edatı, yan cümle, temel cümle, Tarık Buğra, Küçük Ağa.

Giriş

Birleşik cümle, temel yargıyı taşıyan bir temel cümle ile onun anlamını açıklayan, anlaşılmasına yardımcı olan bir yardımcı cümle ya da cümlelerden oluşmaktadır. Temel cümle, asıl fikri taşıyan, anlamın özünü kendinde toplayan, kesin yargı bildiren özelliklere sahipken yardımcı cümle, temel cümleyi çeşitli yönlerden tamamlayan, anlam bakımından da ona bağlı olan bir cümledir¹. Birleşik cümlede temel cümle ile yardımcı cümle birbirine çeşitli anlam ilgileriyle bağlanmaktadır. Bu bağlantı, *ki* bağlama edatı ile yapıldığında buna *ki*’li birleşik cümle adı verilmektedir.

¹ Muhammet Yelten, “Pars-Name’deki *Ki*’li Birleşik Cümleler Üzerine”, MTAD., Cilt 2, Sayı 4, Ankara Aralık 2005, s. 46.

Tanımı ve tasnifi noktasında farklılıklar bulunan birleşik cümleyi biz girişik birleşik cümle, şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle ve ki'li birleşik cümle olarak sınıflandırmayı uygun buluyoruz. Girişik birleşik cümlenin birleşik cümle olup olmadığı noktasına ayrılıklar olsa da birleşik cümle ve ki'li birleşik cümle hakkında Türkolojide yer alan farklı görüşleri de bir sonraki başlık altında değerlendireceğiz.

Çalışmamızda "Tarık Buğra'nın Küçük Ağa Romanındaki Ki'li, Şartlı ve İç İçe Birleşik Cümleler" isimli yüksek lisans tezinden istifade edilmiştir. Ki'li birleşik cümlelerin tasnifinde de yine aynı tezinden örnek cümleler alınmıştır. Çalışmamıza önce birleşik cümle ve ki'li birleşik cümlenin tanımıyla başladık. Türkçemizdeki ki bağlama edatı ve bu bağlayıcıyla yapılan ki'li birleşik cümleleri değerlendirdik. Son olarak da Tarık Buğra'nın Küçük Ağa romanında yer alan ki'li birleşik cümlelerde *ki* bağlayıcısının fonksiyonu üzerinde durduk.

Ki Bağlama Edatı ve Ki'li Birleşik Cümleler Hakkında

Türkçe üzerine araştırma yapan bütün gramercilerimiz, Türk dilinin ilk yıllarında hatta ilk yüzyıllarında, bağlaç teriminin bulunmadığını dile getirmektedir. Bunun sebebi olarak da Türk dilinin cümle kuruluşu ve anlam yapısı gösterilmektedir². Ergin'e göre Türkçede aslında bağlama edatı yoktu. Bağlama edatları Türkçede sonradan ve yabancı dillerin tesiri ile ortaya çıkmıştır. Onun için de Türkçede kullanılan bağlama edatlarının büyük bir kısmı yabancı asıllıdır³.

Türkçede yardımcı cümleleri oluşturan bağlama edatları Uygurlar döneminde Türkler yerleşik hayata geçtikten sonra ilk karşılaştıkları Soğud ve Tohar gibi İran kavimlerinin dillerindeki yardımcı cümle bağlayıcıları Türkler tarafından kısmen taklit edilerek alınmış ve Türkçede zaten var olan *kaçan, kanyu, kim, ne* gibi kelimelere de bu bağlayıcıların anlamları yüklenerek kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra yabancı kaynaklı bağlayıcıların yerini Türkçe kaynaklı kelimeler almıştır. Türkçede şekil ve işlev yönünden karşılığı olmayanlar için de birden fazla kelime bir araya getirilerek *neçük, neçükin* (<*ne+çe+ök+in*), *neteg, birük* (<*bir+ök*) gibi yeni kelimeler türetilmiştir⁴.

Uygur Türkçesi döneminde kullanılan "*kim*", Türkçe soru zamiri olan *kim*'dir ve Uygurlardan beri kullanılan *kim*'li birleşik cümleler, zamanla artmıştır. Eski Türkçedeki *kim* ile Farsçadaki *kibenzerlik* kurmuştur ve dilimizde "*kim*", "*ki*" yerine kullanılmaya başlamıştır⁵. Günümüze çeviri metinlerin de etkisiyle 'ki' şekliyle

² Serdar Yavuz, "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar", Diyakolog 2011, Sayı 3, s. 68.

³ Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, s. 332, Bayrak Yay., İstanbul 2000.

⁴ Şinasi Tekin, "Eski Türkçe" TDEK., Cilt 2, Sayı A-23, TKA EY., Ankara 1992, s. 112.

⁵ Muharrem Ergin, age, s. 405.

girmiştir. Türkçeye Farsçadan geçen bu cümle yapısı, Farsçadan Türkçeye çevirilerin yapıldığı Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinde de kullanılmıştır⁶.

Eski Türkçeden başlayarak günümüze kadar incelenen Türk dili grameri içerisinde bağlaçların diğer sözcük türleri kadar işlenmediği kullanılmadığı doğrudur ancak bundan hiç bağlaç yoktur manasını çıkarmak yanlış olacaktır. Bağlaç ihtiyacı kelime ve cümlelerin art arda sıralanmasıyla kısmen de olsa sağlanmıştır⁷.

Muharrem Ergin, dilimize çok önceki dönemlerde yerleşen, Farsça kökenli ki bağlama edatının dilimize her zaman yabancı kalan bir birleşik cümle sistemi yerleştirdiğini ve bu durumun ortaya çıkmasında öncelikli olarak çeviri eserlerin ve diğer etken olarak da yabancı dillerin etkili olduğunu belirtmiştir⁸.

Saadet Çağatay bu konuda aslında iki şekil “ki” olduğunu söyler. İlki Türkiye Türkçesinde şimdiki zaman, şuhudi zaman(bilinen geçmiş zaman), nakli zaman(duyulan geçmiş zaman) ve gelecek zaman eklerinden sonra getirilen *ki*’dir ve bu *ki* aslında Eski Türkçedeki *erki*’den gelen *ki*’dir, diğeri de Farsçadan geçen *ki*’dir. Nihayetinde fiilden sonra gelen *ki*’lerin Eski Türkçedeki *erki*’nin kalıntıları olduğunu belirtir. Bu iki şekil *ki*’den, Farsça olanlarla Eski Türkçedeki *erki*’den gelen *ki*’yi ayırt etmenin zor olduğunu, bunları anlayabilmek için cümleye kazandırdıkları anlamın incelenmesi gerektiğini söyler⁹.

Ki’li birleşik cümleler, bağımsız iki cümlelerin birbirine *ki* bağlacı ile bağlandığı cümlelerdir. Cümleler *ki* bağlama edatıyla bağlandığı için de adına *ki’li birleşik cümle* denmiştir. *Ki’li birleşik cümle* Türkçenin aslında olmayan bir cümle çeşididir, yapısına da aykırı bir durumdur. Türkçenin asli yapısına uymayan bu kullanımda temel cümle başta yani *ki*’den önce, yan cümle sonda yani *ki*’den sonra gelir. Türkçe cümle düzenine aykırı olmakla birlikte *ki’li birleşik cümleler* bizim ileri sayfalardaki örneklerimizde görüleceği gibi her zaman Türkçe cümle düzenine sokulması mümkündür. Muhammet Yelten bu konuda Türkçenin zengin zarf-fiil ve sıfat-fiil sistemine sahip olmasının, ana düşünce etrafında birleşen yardımcı düşüncelerin, en karışık ifadelerin tek yükleme, sade cümleler içinde toplanmasına olanak sağlayacağını belirtmiştir¹⁰.

‘*Ki*’ ya iki fiili, iki cümleyi veya bir isimle bir fiili, bir isim unsuru ile onun izahı olan bir cümleyi birbirine bağlar. Her iki halde de *ki*’den sonra gelen cümle yardımcı cümledir. ‘*Ki*’ böylece kendisinden sonra gelen yardımcı cümleyi kendisinden önce gelen unsura bağlar¹¹. Kendisinden önce gelen unsur asıl unsur olup *ki*’den sonraki yardımcı cümle onun izahını teşkil eder. Korkmaz, *ki’li birleşik cümleyi*” bir temel

⁶ Şinasi Tekin, “Uygurcada Yardımcı Cümleler Üzerine Bir Deneme”, TDAYB 1965, TDK, Ankara 1966, s. 62.

⁷ Serdar Yavuz, agm, s. 70.

⁸ Muharrem Ergin, age, s. 363

⁹ Saadet Çağatay, “Türkçede *ki*<*erki*”, TDAYB. 1963, TDK. Yay., Ankara 1964, s.248-250

¹⁰ Muhammet Yelten, agm, s. 47.

¹¹ Muharrem Ergin, age, s. 405

cümle ile o temel cümleye Far. *ki*, T. Kim nispet zamiri ile bağlanan açıklayıcı bir yardımcı cümleden oluşan birleşik cümle" olarak tanımlar. '*kim*' şeklinin genelde tarihi devir metinlerinde yer aldığından söz etmiştir¹². Özçelik, Erten; ki'li birleşik cümleyi "Bir cümle'nin 'ki' bağlama edatı ile bir temel cümleye bir öge olacak şekilde bağlanmasıyla oluşan birleşik cümle" olarak tanımlar. Bu özelliği taşımayan ki'li cümlelerin, ki'li birleşik cümle sayılmayacağından bahsetmişlerdir. Ki'li birleşik cümlede, yan cümle'nin temel cümle'nin nesnesi, zarf tümleci veya öznesi olarak kullanılabileceğinden söz etmişlerdir. Bu tür birleşik cümlelerde genellikle temel cümle'nin önce, yan cümle'ninse sonra geleceğini söylemişlerdir. Bu durumun, Türkçe cümle yapısına uygun olmadığını dile getirmişlerdir.¹³

Muhammet Yelten, ki'nin iki cümle arasında doğrudan ilgi kurduğu durumlarda yardımcı cümle'nin ana cümleye özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem ismi gibi fiile bağlı birimlerden biri göreviyle katıldığını ve ki'nin bir cümle ile kelime arasında ilgi kurduğu durumlarda da yardımcı cümle'nin bir sıfat hükmünde ve ana cümle'nin çeşitli unsurlarının niteleyicisi olduğunu söyler¹⁴. Ergin'e göre ki'den önce gelen unsurun isim veya fiil olmasına göre iki çeşit ki'li birleşik cümle vardır. Ki'den önceki unsur fiilse 'ki' asıl cümle ile yardımcı cümle'nin tam ortasında bulunur¹⁵.

Örnek: Baktım ki gelmiyorsun.

Anladım ki sevmemişsin.

Önceden diyeyim ki sonra sıkıntı çıkmasın.

Bu örneklerde asıl cümle ki'den önce, yardımcı cümle ise ki'den sonra gelir. Tabii bu sıralama Türkçeye aykırı bir sıralamadır. Türkçede ise asıl söylenmek istenen ifade sonda verilir. Türkçenin cümle yapısında önce özne ardından nesne ve diğer ögeler, en son da yüklem gelir. Ki'li birleşik cümlede durum bunun tam tersidir. Başta yüklem, asıl ifade veriliyor. Daha sonra ise yardımcı ögeler geliyor. Bu cümlelerden ki'yi kaldırdığımızda bu aykırılığı görebiliriz. "Gelmediğine baktım." gibi. Ki'den önceki unsur isim ise *ki* yardımcı cümleyi asıl cümleye asıl cümle'nin predikatına değil de asıl cümle'nin bir isim unsuruna bağlamış olur. Böylece yardımcı cümle asıl cümle'nin değil, asıl cümle'nin bir unsurunun tamamlayıcısı durumunda bulunur. Yeri ise asıl cümle'nin içinde, tamamladığı ismin sonundadır¹⁶.

¹² Zeynep Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü, s. 148, TDK Yay., Ankara 2007.

¹³ Sadettin Özçelik, Münir Erten, Türkiye Türkçesi Dilbilgisi, s.201-202, Set Matbaacılık, Diyarbakır 1999.

¹⁴ Muhammet Yelten, agm, s.47

¹⁵ Muharrem Ergin, age, s. 405.

¹⁶ Age, s. 406.

Örnek: Ahmet ki en sevdiğim arkadaşımıdır.

Sözdizimi yönünden Türkçeye aykırı olan ki'li birleşik cümleyi Karahan, bağlı cümle olarak kabul etmiştir¹⁷. Bu, genel bir görüş değildir. Türk dilinde hakim olan düşünce bunun birleşik cümle olduğudur. Banguoğlu ise "Türkçenin Grameri" eserinde ki'li birleşik cümleyi "ki ilinti cümlesi" olarak tanımlamıştır¹⁸. Bazı örnekleri inceleyecek olursak:

Örnek: Mahallede bir meczub vardı ki herkes onu bilirdi.

Bir yemin ettim ki dönemem.

Bu cümlelerde ki'nin cümleleri birbirine bağladığı ortadadır. Ki'nin önünde ve ardında müstakil cümleler vardır. Ve bunlar 'ki' ile bağlanmıştır. Eski yazı dilimizde de Farsçanın etkisiyle oldukça yaygın görünen 'ki' ilinti cümleleri vardır. Örneğin;

Örnek: Saki getir ol badeyi kim dafi'-i gamdur.

Bilgegil, ki'li birleşik cümleyi "ki bağlacı ile kurulan cümleler" başlığı altında vermiştir. Türkçede ki ana unsur ve yardımcı unsurun Farsçanın etkisiyle yer değiştirdiğini söylemiştir. Bilgegil ayrıca ki bağlacı ile kurulan cümleleri çeşitli kullanışlarını yer ve şekil yönünden incelemiştir. Ki'nin iki cümleden birinin değerini açıklama, sebep bildirme göreviyle bağlandığını; cümleleri birbirine tahmin veya faraziye bildirecek şekilde bağlandığını belirtmiştir¹⁹.

Bozkurt, ki'li bileşik cümleyi "ki bağlacı cümle" olarak tanımlar. Aynı eserinde bu cümlelerin bağlacı cümleler içinde irdelenmesi gerektiğini söyler. Bu bağlacı kurulan cümlelerde ana yargı ki bağlacından önce gelir. Bozkurt bu cümlelerinde üç anlam özelliği olduğunu ortaya koymuştur. Bu anlamlar: şaşırtma, beklenmedik, vurgulama²⁰. "Ki" bağlacı kullanıldığı cümleye ayrı bir tat verir anlatım bakımından. Yazıda olsun, konuşmada olsun, asıl söylenecek şeyin önce söylenip de onun nedenin de sonra açıklanacağı cümlelerde bu tip cümleyle başvururuz.

Örnek: Mağaza o kadar büyük olacak ki anlatmayla bitmeyecek.

Örnekte görüldüğü gibi iki bağımsız cümle "ki" bağlacı ile birbirine bağlanmıştır. Gerçekte bunlar bağımsız iki cümledir. Ki bağlacı kaldırıldığında her biri bağımsız cümle olur. Yalnız bu cümlelerde önemli bir anlatım özelliği vardır. Birinci cümlelerin ardından ki bağlacı ile bağlı ikinci cümlede biraz beklenmedik, biraz şaşırtıcı bir cümle geliyor. Bunun nedeni şundan kaynaklanıyor olmalı: Türkçede ana yargı sonda, yardımcı yargı başta bulunur. Fakat ki'li cümlelerde durum tam tersidir. İkinci cümlede "beklenmeme, bir şaşkınlık yaratma" özelliği bundan kaynaklanır. Türkçede neden önce söylenir. Adından yargı sonuca bağlar. Ki'li cümlelerde ise önce sonuç

¹⁷ Leyla Karahan, Türkçede Söz Dizimi, s. 64, Akçağ Yay., Ankara 1999.

¹⁸ Fuat Bozkurt, Türkiye Türkçesi, s. 550, Kapı Yay., İstanbul 2004.

¹⁹ Kaya Bilgegil, Türkçe Dilbilgisi, s.94, Dergah Yay., İstanbul 1984.

²⁰ Fuat Bozkurt, age, s. 288.

ardından sonucun nedeni açıklanmaktadır. Beklenmeme, karşıdakini şaşkırtma özelliği bundan kaynaklanmaktadır.

Ki'li bileşik cümleler beklenmedik bir anlatımla karşıdakinde şaşkınlık, ilgi uyandırmak için kullanılır. Bunun dışında bir de karşılıklı konuşmalarda birinin söylediğini belirtmeden önce kullanılır.

Örnek: Adam oğluna dedi ki: Bu işi bitirmelisin.

Konuşmaya başlamıştım ki, birden salon boşalmaya başladı.

Banguoğlu, ki'li birleşik cümleyi "ilinti zamirleri" adı altında ele almıştır. Bu cümleyi "ki ilinti cümlesi" olarak adlandırmıştır. Ki'nin abartma anlamı kattığına değinmiş ve "bir boya yapmış ki on para etmez." örneğini vermiştir. Örnekte de görüldüğü gibi ana cümle önce, yan cümle daha sonra gelmiştir.²¹ Koç, ki'li birleşik cümleyi birleşik cümle içinde değil de "temel tümceye ki bağlacıyla bağlanan yan tümceler" başlığı adı altında anlatmıştır²². Gülensoy ki'li birleşik cümle için " ki bağlacıyla temel cümle ile yan cümlelerin bağlandığı cümlelerdir." demiştir²³.

Örnek: Öyle görünüyor ki bu iş olmayacak.

Diyorlar ki sınavı geçmişsin.

Dizdaroğlu ki'li birleşik cümleyi bileşik cümleler içerisinde "ilgi tümcesi" başlığı altında incelemiştir. Ki'li birleşik cümleyi "iki cümlelerin birbirine ki bağlacıyla bağlanmasından oluşan birleşik cümle" diye tanımlamıştır²⁴. Atabay ve arkadaşları yine bu cümle türü için " temel cümleye ki bağlacıyla bağlanan yan cümle" ifadesini kullanmıştır²⁵. Ki'li bileşik cümle için ki bağlacı, sonuna geldiği cümlelerin bir temel cümleye neden sonuç açıklama belirterek bağlar. Bu bağlaç iki cümleyi bağladığında bileşik cümle oluşur. Ki'li bileşik cümlelerde, anlatımdaki güçlü neden sonuç ilişkisinden dolayı kimi kez, temel cümlelerin kullanılmadığı görülür.

Örnek: Ağırlığı yok demek değil ki...

Ki'li bileşik cümleyi Karahan, bağlı cümle olarak almıştır. Gerekçe olarak da 'ki' bağlacının temel ve yan cümleyi bağladığını savunmuştur. 'Ki' vasıtasıyla müstakil iki cümle bir araya gelmiştir.²⁶ Ediskun ise bu cümle çeşidini "ki'li bağlı cümle" olarak değerlendirmiştir. Bu cümlelerin aslında Türkçe olmadığını belirtmiştir. Birinci cümlelerin ana cümle, ikincinin yardımcı cümle olduğunu söylemiştir. Ki bağlacının

²¹ Tahsin Banguoğlu, Türkçenin Grameri, s. 551, TDK Yay., Ankara 2004.

²² Nurettin Koç, Yeni Dilbilgisi, s. 436, İnkılap Yay., İstanbul 1996.

²³ Tuncer Gülensoy, Türkçe El Kitabı, s. 437, Akçağ yay., Ankara 2000.

²⁴ Hikmet Dizdaroğlu, Tümce Bilgisi, TDK yay., Ankara 1976.

²⁵ Neşe Atabay, Sevgi Özel, Ayfer Çam, Türkiye Türkçesinin Sözdizimi, s. 101, Papatya yay., İstanbul 2003.

²⁶ Leyla Karahan, age, s. 64

cümlelerin sonuna geldiği zaman bunların eksilteli cümle oluşturacağını ve anlama çeşitli duygusalılığı kazandırabileceğini işaret etmiştir²⁷.

Sıraladığımız bu görüşlerin ardından ki'li cümle yapılarıyla ilgili iki temel farklı görüş belirmektedir. İlki Leyla Karahan'a ait olan bu tür cümlelerin bağlı cümle olduğu görüşüdür, diğeri de bu cümle yapılarının birleşik cümle olduğudur. Ancak sonuç olarak tartışmalı olan ki'li cümle yapıları farklı isimlerde de ifade edilse, farklı tanımları da yapılırsa genel görüş olarak birleşik cümle olarak değerlendirilmektedir. Biz de makalemizde ve yüksek lisans tezimizde birleşik cümle olarak değerlendirdiğimiz bu cümle yapılarında ki'nin fonksiyonlar üzerinde duracağız. Bunun için de malzeme olarak Yüksek Lisans tezimde belirlediğim Tarık Buğra'nın Küçük Ağa romanında geçen ki'li birleşik cümlelerden faydalanacağız. Bir dilin bütünlüğü içerisinde bağlaca ihtiyaç elbette vardır²⁸. Dilin kullanımı açısından da bağlacın önemi çok fazladır. *Ki* bağlacı da cümle içinde çeşitli bağlayıcılık fonksiyonlarında kullanılmıştır. Küçük Ağa romanında geçen *ki*'li birleşik yapılar üzerinden *ki* bağlacının fonksiyonlarını değerlendirelim:

1. Küçük Ağa'da Geçen Ki'li Birleşik Cümlelerde Ki'nin bağlayıcılık Fonksiyonları

Ki'li birleşik cümlelerde temel cümle ile yan cümleyi birbirine bağlayan unsur *ki* bağlama edatıdır. Bağlanan unsurlar arasında tamamıyla bir bağlantı söz konusudur. *Ki* bağlayıcısıyla birbirine bağlanan bu cümlelerde yan cümle temel cümleye özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci ilgisiyle ya da özne unsurunun niteleyicisi olarak dahil olmuştur. *Ki* bağlama edatının bağlayıcılık fonksiyonları ve hangi fonksiyonda kaç kez kullanıldığıyla ilgili tablo aşağıda verilmiştir.

Ki'li Birleşik Cümle Sayısı	Yan Cümlesi Temel Cümlenin Öznesinin Niteleyicisi Olan	Yan Cümlesi Temel Cümlenin Öznesi Olan	Yan Cümlesi Temel Cümlenin Nesnesi Olan	Yan Cümlesi Temel Cümlenin Yer Tamlayıcısı Olan	Yan Cümlesi Temel Cümlenin Zarf Tümleci Olan
84	4	9	40	7	24

Yan Cümlesi Temel Cümlenin Öznesinin Niteleyicisi Olan Ki'li Birleşik Cümleler

Bu tür birleşik yapılarda yan cümle temel cümlenin öznesinin niteleyicisi durumundadır. Bu örneklerde yan cümle *-en/-an* sıfat fiil ekiyle temel cümleye

²⁷ Haydar Ediskun, Türk Dilbilgisi, s. 388, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999.

²⁸ Serdar Yavuz, agm, s.70.

bağlanmıştır. Yan cümlelerin isim cümlesi olduğu durumlarda ise yine *-en/-an* eki *ol-fiili* ile birlikte kullanılarak temel cümlelerin öznesini nitelemiştir. İncelediğimiz eserde yan cümlelerin bu fonksiyonuna sadece 4 cümlede rastlanmıştır.

Dişe dokunur değişikliksadeceevlerin yapısında idi ki, bu da Topyeri'nde veya

Ö Z Y Ö DT

Çobankaya'dan da pekâlâgörülebiliyordu. (11/13)

Z Y

“Topyeri'nden ve Çobankaya'dan da pekala görülebilen dişe dokunur değişiklik sadece evlerin yapısında idi.”

Helebir Demirci Efe lafıçtı ki, duyanlarnevzüllâhdiyorlardı. (90/1)

CDU Ö Y Ö N Y

“Duyanların nevzüllâh dedirten bir Demirci Efe lafı çıktı.”

Onegaflettir ki senicemaatindenkoparmış. (106/20)

Ö Z Y N DT Y

“Seni cemaatten koparan o nasıl bir gaflettir.”

Bazı kelimelervardır ki bunlar da can düşmanı kadar önemlidir. (115/12)

Ö Y Ö Y

“Can düşmanı kadar önemli olan bazı kelimeler vardır.”

1.1. Yan Cümlesi Temel Cümlelerin Öznesi Olan Ki'li Birleşik Cümleler

Ki bağlayıcısı bu tür yapılarda yan cümleyi ana cümleye özne ilgisiyle bağlamıştır. Bu tür cümleler Türkçe cümle yapısına uygun hale getirildiğinde yan cümle artık ana cümleye dahil olarak onun öznesi durumundadır. “Yani ana cümlede özne olarak görev yapan cümlelerdir.”²⁹ İncelediğimiz eserde yan cümlelerin özne görevinde kullanıldığı 9 cümle tespit edilmiştir. Türkçeye aykırı bu cümle yapılarını Türkçe cümle yapısına uygun hale getirilirken yan cümlelerin sonundaki kip ekini kaldırılıp yerine uygun eylemsi eklerinden biri getirilmektedir. Eserimizde yan cümlelerin özne ilgisiyle kullanıldığı ki'li yapıların düz cümleye çevrilmesinde tüm örnekler incelendiğinde sadece *dİK* sıfat-fiilinin kullanıldığını görmekteyiz.

²⁹ Muhammet Yelten, agm., s. 49.

Bir gün anlaşıldı ki, Salih daha öteden ucuzluk tarafından geldiği bir gün anlaşıldı.(123/34)

Z Y Ö DT DT Y

“Salih’in daha öteden ucuzluk tarafından geldiği bir gün anlaşıldı.”

Demekti ki insan ve insanlar yoktur.(160/22)

Y Ö Y

“İnsan ve insanların olmadığı demekti.”

Mesela deniyor ki geçenlerde kasabamıza gelen yirmi atlının başında bir İngiliz

CDU Y DT Ö

yüzbaşısı vardı. (264/25)

Y

“Geçenlerde kasabamıza gelen yirmi atlının başında bir İngiliz yüzbaşısı olduğu deniyor.”

Deniliyor ki, bu birliğin gelişinde ele başlarınızla de konuştular. (264/34)

Y Z Ö ET Y

“Bu Birliğin gelişinde ele başlarınızın sizinle de konuştuğu deniliyor.”

Denebilir ki, Tevfik beyin kurşuna dizdirdiği, bu mantık ve muhakemelerdir.(344/14)

Y Ö Y

“Tevfik beyin kurşuna dizdiklerinin bu mantık ve muhakemeler olduğu denebilir.”

1.2. Yan Cümlesi Temel Cümlelerin Nesnesi Olan Ki’li Birleşik Cümleler

Yan cümlelerin temel cümleye nesne ilgisiyle bağlandığı cümlelerdir. Ki’li birleşik yapı Türkçe cümle yapısına dönüştürüldüğünde yan cümle artık temel cümlelerin nesnesi görevindedir. İncelediğimiz romanda yan cümlelerin nesne göreviyle temel cümleye dahil olduğu ki’li yapılar, düz cümleye çevrilirken –mA isim fiil ve -DİK, -AcAK sıfat fiil eklerinden birini almıştır. Yan cümlelerin temel cümleye nesne ilgisiyle bağlandığı 38 ki’li birleşik yapıdan 29 tanesinde –DİK sıfat-fiili kullanılmıştır.

Bunları da öyle bir yere koymalıydı ki, bitler etrafı sarmasın. (25/28)

N DT Y Ö N Y

“Bitlerin etrafı sarmaması için bunları da öyle bir yere koymalıydı.”

Seziyordu ki bu durumu yarım kalan bedenine değilse bile Akşehir’i ihvan ettir. (32/30)

Y Ö Z CDU DT Y

“Bu durumun yarım kalan bedenine değilse bile Akşehir’e ihanet olduğunu seziyordu.”

Salihseziyordu ki bu cemaatdoğrudedi mi bir, artıkdağılmaz.(109/11)

Ö Y Ö N Y Z Z Y

“Salih, bu cemaatin doğru dedi mi artık dağılmayacağını seziyordu.”

Milliye de gösteriyor ki, bana benzemeyenlerin sayısı epey kabarık.(117/3)

Ö Y Ö Z Y

“Bana benzemeyenlerin sayısının epey kabarık olduğunu Milliye gösteriyor.”

Biz biliyoruz ki Kuvayı Milliyeböyle eşkiyaları tenkil etmeye çalışmakta ve

Ö Y Ö DT Y

etmektedir.(118/26)

Y

“Biz, Kuvayı Milliyenin böyle eşkiyaları tenkil etmeye çalışmakta olduğunu biliyoruz.”

Amma unutm ki batıl, yanlış zehab ile hak olmaz. (120/14)

CDU Y Ö Z N Y

“Batılın, yanlışın zehab ile hak olmayacağını unutma.”

Ali emmidedi ki, iyi bir karar varmışlar. (180/2)

Ö Y DT Y

“Ali emmi iyi bir karara vardıklarını dedi.”

Fakat herkes biliyordu ki, artık bir karar vermek ve verilen kararın peşine düşmek

CDU Ö Y Z Ö

şarttı. (196/3)

Y

“Herkes, artık bir karar vermek ve verilen kararın peşine düşmenin şart olduğunu biliyordu.”

Reis beybiliyordu ki Akşehirbeklemektedir. (232/20)

Ö Y Ö Y

“Reis Bey Akşehir’in beklediğini biliyordu.”

1.3. Yan Cümlesi Temel Cümlelerin Yer Tamlayıcısı Olan Ki’li Birleşik Cümleler

Bu tür ki’li birleşik cümlelerde yan cümle temel cümlelerin yer tamlayıcısı durumundadır. “Ana cümlelerin yüklemine ifade ettiği hareketin yerini ve yönünü gösteren, onu yer ve yön bakımından belirleyen, tamlayan cümlelerdir.”³⁰ Yan cümleler temel cümleye dahil olurken yani düz cümle yapısına dönüştürülürken –DİK ve –AcAK sıfat fiil ekleri kullanılmıştır. Nesneliliğinde olduğu gibi ağırlık olarak –DİK sıfat fiili kullanılmıştır. Eserde yan cümlelerin temel cümlelerin yer tamlayıcısı olduğu 7 cümleden 6’sında –DİK sıfat fiili kullanılmıştır. Yan cümleler temel cümleye bağlanırken tespit ettiğimiz tüm örneklerde fiilimsi eklerinden sonra da yönelme hal eki –A gelmiştir.

Bir de baktık ki bizden kolkalmışne de kanat. (45/12)

Z Y DT Ö Y ÖN

“Bizde kol ve bacak kalmadığına bir baktık.”

Bu ayı büyültüp küçülten bu milyonlarca yıldızı ve bizi yaratan Allah adınayemin

DT

ederim ki bizhain değiliz. (73/16)

Y Ö Y

“Bizim hain olmadığımız üzerine bu ayı büyültüp küçülten bu milyonlarca yıldızı ve bizi yaratan Allah adına yemin ederim.”

Kanaat getirdim ki, benim naciz kafamı karartan muammaların anahtarı olsa olsa

Y Ö Z

sizdedir. (261/5)

Y

“Benim naciz kafamı karartan muammaların anahtarı sizde olacağına kanaat getirdim.”

Küçük Ağainanıyordu ki, başlangıçbu günlerde değildi. (476/25)

Ö Y Ö Y

³⁰ Muhammet Yelten, agm., s. 51.

“Küçük Ağa, başlangıcın bugünlerde olmadığına inanıyordu.”

Küçük ağainanıyordu ki, onların da değişmesimuhakkaktı.(528/31)

Ö Y Ö Y

“Küçük Ağa, onların değişmesinin muhakkak olduğuna inanıyordu.”

1.4. Yan Cümlesi Temel Cümlelerin Zarfı Olan Ki'li Birleşik Cümleler

Yan cümlesi temel cümlelerin zarfı olan ki'li birleşik cümlelerde yan cümle, temel cümlelerin yüklemdeki eylemin nasıl, neden, ne zaman ve ne şekilde yapıldığını belirten cümlelerdir. Eserimizde yan cümlelerin bu şekilde kullanıldığı 22 ki'li birleşik cümle tespit edilmiştir. Yan cümleler temel cümleye –AcAK, -mA, -mAk, -DIK, eylemsileriyle dahil olmuştur. Bu başlıkta dikkatimizi çeken, yan cümlelerin yüklemi temel cümleye dahil olurken kendinden cümle içerisinde kendinden sonra çoğu kez için edatıyla kullanılması olmuştur. Hemen hemen ilgili tüm cümlelerde bu duruma rastlanmıştır. Bu da cümle içerisinde –mak için, -ması için, -dığı için gibi kalıplar oluşturmuştur ve bu vesileyle de temel cümleye dahil olan yan cümle, temel cümlelerin yüklemine nedenini, amacını belirtmek suretiyle zarf göreviyle kullanılmıştır.

O kadar hızlı yürüyordu ki görenler “Ne kadar da hızlı, ne kadar da kuvvetli” dedi.(41/9)

Z Y Ö N Y

“Görenlerin ne kadar da hızlı ne kadar da kuvvetli diyeceği şekilde o kadar hızlı yürüyordu.”

O ulu çınarasu yürümeliydi ki önce, meneşeler açsın, badem ağaçlarına da su

DT Ö Y Z Ö Y DT Ö

yürüsün.(53/34)

Y

“Meneşelerin açması için, badem ağaçlarına da su yürümesi için o ulu çınara su yürümeliydi.”

Beneski Salih'i unutamıyorum ki bugün kafamdan silip atayım? (84/1)

Ö N Y N DT Z Y

“Ben bugünü kafamdan silip atmak için eski Salih'i unutmalyım.”

Söylerahatçaoturun ki ben de sizi misafir etmenin tadınırahatçaduyayım.(143/22)

Z Z Y Ö N Z Y

“Benim sizi misafir etmenin tadını rahatça duymam için şöyle rahatça oturun.”

Sonundabu hükmüo kadarbenimsedi ki sabahilk karşılaşmadamektubu

Z N Z Y Z Z

Çakırsaraylı’ya okumayakarar verdi.(233/23)

DT Y

“Bu hükmü çok benimsediği için sabah ilk karşılaşmada mektubu Çakırsaraylıya okumaya karar verdi.”

2. Yüklemin Türüne Göre Ki’li Birleşik Cümleler

Çalışmamızda incelediğimiz ki’li birleşik cümlelerin yan cümle ve temel cümlelerini yüklemelerinin türüne göre de değerlendirdik. Değerlendirme sonucundaki tespitlerimiz aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Yüklemin Türüne Göre Ki’li Birleşik Cümleler			
Yan cümlesi de Temel Cümlesi de Fiil Cümlesi Olan Cümle Sayısı	Yan Cümlesi de Temel Cümlesi de İsim Cümlesi Olan Cümle Sayısı	Yan Cümlesi Fiil Temel Cümlesi İsim Cümlesi Olan Cümle Sayısı	Yan Cümlesi İsim Temel Cümlesi Fiil Cümlesi Olan Cümle Sayısı
49	2	4	29

2.1. Yan Cümlesi de Temel Cümlesi de Fiil Cümlesi Olanlar

Çalışmamızda yan cümlesi de temel cümlesi de fiil olan 49 cümle tespit edilmiştir. Yüklemin türüne göre yaptığımız tasnifte en fazla örnek cümle, bu kategoride görülmüştür. Eserde geçen toplam 84 ki’li birleşik cümleden 49’unda birleşik cümlelerin her iki unsurunun da yüklemi fiildir. Bu sayı toplam ki’li birleşik cümle sayısının %41,16’dır.

Hele bir Demirci Efe lafıçtı ki, duyanlar nevzüllâhdiyorlardı. (90/1)

CDU Ö Y Ö N Y

“Duyanların nevzüllillah dedirten bir Demirci Efe lafı çıktı.”

Bir gün anlaşıldı ki, Salih daha öteden ucuzluk tarafından gelmektedir. (123/34)

Z Y Ö DT DT Y

"Salih'in daha öteden ucuzluk tarafından geldiği bir gün anlaşıldı."

Deniliyor ki, bu birliğin gelişinde elebaşlarınızla de konuştular. (264/34)

Y Z Ö ET Y

"Bu birliğin gelişinde elebaşlarınızın sizinle konuştuğu deniliyor."

Bunları da öyle bir yere koymalıydı ki, bitler etrafı sarmasın. (25/28)

N DT Y Ö N Y

"Bitlerin etrafı sarmaması için bunları da öyle bir yere koymalıydı."

Salih seziyordu ki bu cemaat doğru dedi mi bir, artık dağılmaz. (109/11)

Ö Y Ö N Y Z Z Y

"Salih, bu cemaatin doğru dedi mi artık dağılmayacağını seziyordu."

Amma unutmama ki batıl, yanlış zehab ile hak olmaz. (120/14)

CDU Y Ö Z N Y

"Batılın, yanlışın zehab ile hak olmayacağını unutmama."

Ben Salih'i unutamıyorum ki bugün kafamdan silip atayım? (84/1)

Ö N Y N DT Z Y

"Ben bugün kafamdan silip atmak için eski Salih'i unutmamalıyım."

2.2. Yan Cümlesi de Temel Cümlesi de İsim Cümlesi Olanlar

Eserimizde sadece 2 cümlede yan cümle de temel cümle de isim cümlesi durumundadır. Bu cümlelerin tüm ki'li birleşik cümlelerin içindeki oranı %1,68'dir.

Demekti ki insan ve insanlaryoktur.(160/22)

Y Ö Y

“İnsan ve insanların olmadığı demekti.”

Bazı kelimelervardır ki bunlar da can düşmanı kadar önemlidir. (115/12)

Ö Y Ö Y

“Can düşmanı kadar önemli olan bazı kelimeler vardır.”

2.3. Yan Cümlesi Fiil Temel Cümlesi İsim Cümlesi Olanlar

Eserde geçen tüm ki’li birleşik cümleler içinde yan cümlesi fiil, temel cümlesi isim cümlesi olan 4 cümle tespit edilmiştir. Bu sayının tüm ki’li birleşik cümleler içinde oranı %3,36’ dır.

Dişe dokunur değişikliksadeceevlerin yapısında idi ki, bu da Topyeri’nde veya

Ö Z Y Ö DT

Çobankaya’dan da pekâlâgörülebiliyordu. (11/13)

Z Y

“Topyeri’nden ve Çobankaya’dan da pekala görülebilen dişe dokunur değişiklik sadece evlerin yapısında idi.”

Onegaflettir ki senicemaatindenkoparmış. (106/20)

Ö Z Y N DT Y

“Seni cemaatten koparan o nasıl bir gaflettir.”

O kadar uyanık idi ki, gelenlerdaimabir öncüdenkuşkulanırlar.(305/6)

Z Y Ö Z DT Y

“Gelenler daima bir öncüden kuşkulandıkları için çok uyanıktı.”

O kadar tatlı bir gülüşüvardı ki, Küçük Ağa da neşelendi.(541/19)

Ö Y Ö Y

“Küçük Ağa’yı da neşelendiren çok tatlı bir gülüşü vardı.”

2.4. Yan Cümlesi İsim Temel Cümlesi Fiil Cümlesi Olanlar

Çalışmamızda yan cümlesi isim, temel cümlesi fiil cümlesi olan 29 cümle tespit edilmiştir. Bu sayının tüm ki'li birleşik yapılar içindeki oranı %24,36'dır.

Meseladeniyor ki geçenlerde kasabamıza gelen yirmi atlının başında bir İngiliz

CDU Y DT Ö

yüzbaşısı vardı. (264/25)

Y

"Geçenlerde kasabamıza gelen yirmi atlının başında bir İngiliz yüzbaşısı olduğu deniyor."

Düşündüm ki hazırda elbise yoktur. (30/19)

Y Z Ö Y

"Hazırda elbise olmadığını düşündüm."

Düşündüm ki sana bir şey gerek. (35/19)

Y DT Ö Y

"Sana bir şey gerek olduğunu düşündüm."

Fakatiyi biliyordu ki ondan sorulan büyük bir hesaptı. (44/17)

CDU Z Y Ö Y

"Ondan sorulanan büyük bir hesap olduğunu biliyordu:"

Salih şimdi seziyordu ki "sen" in, "ben" in değerini sıfıra kadar kaybettiği devirler

Ö Z Y Ö

vardır. (52/5)

Y

"Salih, 'sen'in ve 'ben'in değerini sıfıra kadar kaybettiği devirler olduğunu şimdi seziyordu."

Düşündü ki bunun da zoruyardı. (111/26)

Y Ö Y

"Bunun da zoru olduğunu düşündü."

Milliye de gösteriyor ki, bana benzemeyenlerin sayısı epey kabarık.(117/3)

Ö Y Ö Z Y

"Bana benzemeyenlerin sayısının epey kabarık olduğunu Milliye gösteriyor."

Fakat herkes biliyordu ki, artık bir karar vermek ve verilen kararın peşine

CDU Ö Y Z Ö

düşmek şarttı. (196/3)

Y

"Herkes, artık bir karar vermek ve verilen kararın peşine düşmenin şart olduğunu biliyordu."

KAYNAKÇA

- ATABAY, Neşe, ÖZEL Sevgi, ÇAM Ayfer, Türkiye Türkçesinin Sözdizimi, Papatya Yayınları, İstanbul 2003.
- BANGUOĞLU, Tahsin, Türkçenin Grameri, TDK Yayınları, Ankara 2004.
- BİLGİLİ, M. Kaya, Türkçe Dilbilgisi, Dergah Yayınları, 3.Baskı, İstanbul 1984.
- BOZKURT, Fuat, Türkiye Türkçesi, Kapı Yayınları, İstanbul 2004.
- BUĞRA, Tarık, Küçük Ağa, Ötüken Yayınları, İstanbul 1981.
- ÇAĞATAY, Saadet, "Türkçede ki<erki", TDAYB 1963, TDK yay., Ankara 1964, s. 245-250.
- DEMİR, Tufan, Türkçe Dilbilgisi, Kurmay Yayınları, Ankara 2004.
- DİZDAROĞLU, Hikmet, Tümce Bilgisi, TDK Yayınları, Ankara 1976.
- EDİSKUN, Haydar, Türk Dilbilgisi, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999.
- EMRE, A. Cevat, Dilbilgisi, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1951.
- ERGİN, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul 2000.
- GENCAN, Tahir Nejat, Dilbilgisi, Ayraç Yayınları, Ankara 2001.

- GÜLENSOY, Tuncer, Türkçe El Kitabı, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.
- HATİBOĞLU, A. Necip, Üniversitede Türk Dili Dersleri, Seçkin Yayınevi, Ankara 2000.
- HATIPOĞLU, Vecihe, Türkçenin Söz Dizimi, TDK Yayınları, Ankara 1972.
- HENGİRMEN, Mehmet, Türkçe Temel Dilbilgisi, Engin Yayınları, Ankara 1988.
- KARAHAN, Leyla, "Türkçede Birleşik Cümle Problemi", Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı, Türk Dil Kurumu, 22-23 Ekim 1993, Ankara.
- KARAHAN, Leyla, 1999. Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara, 167s.
- KARAHAN, Leyla, 2000. "Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine", Türk Dili, Sayı(583), 16-23
- KARAÖRS, M. Metin, Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1993.
- KAYA, Fatih, 18.Yüzyıla Ait Bir Siyer-i Nebi'deki "Ki"li Birleşik Cümleler, The Journal of Academic Social Science Studies, Volume 5 Issue 4, p. 133-144, August 2012.
- KOÇ, Nurettin, Yeni Dilbilgisi, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1996.
- KORKMAZ, Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara 2007.
- MEHMEDOĞLU, Alaeddin, Türk Dilinde Bağlı Birleşik Cümle Söz Dizimi, Aşyan Yayınları, Adapazarı 2001.
- ÖZÇELİK, Sadettin, ERTEN, Münir, Türkiye Türkçesi Dilbilgisi, Set Matbaacılık, Diyarbakır 1999.
- SAVRAN, Hülya, "Birleşik Cümle Üzerine", Türk Dili, Sayı:568, Nisan 1999, s. 325-330.
- SAVRAN, Hülya, "Eski Türkiye Türkçesinde Kim Bağlı Yardımcı Cümleler", TDAYB. 1999 I-II, TDK yay., Ankara 2003, s. 225-238.
- ŞİMŞEK, Rasim, Örneklerle Türkçe Sözdizimi, Trabzon 1987.
- TEKİN, Şinasi, "Uygurcada Yardımcı Cümleler Üzerine Bir Deneme", TDAYB 1965, Ankara 1966, s. 35-63.
- TOKATLI, Suzan, "Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinde "ki", "kim" Bağlama Edatı ve İlgi Zamirlerinin Zaman ve Kip Eklerine Yüklendiği Görevler, Kırşehir Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, cilt:6, sayı:1, Kırşehir 2005, s. 133-148.
- TOKATLI, Suzan, Anadolu Ağzlarında Ki Bağlama Edatı İle Kurulan Yardımcı Cümleler, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 21, Yıl: 2006/2, s. 453-465.

TOPARLI, Recep, Türk Dili, Uzman Yayınları, Sivas 1996.

TULUM, Mertol, Sinan Paşa, Maarifname ve Ki'li Birleşik Cümleler Üzerine Bir İnceleme, Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul 1978.

YAVUZ, Serdar, "Türkiye Türkçesi Ağzlarında Bağlaçlar", Diyalog, Sayı 3, Kış 2011, s. 59-107

YELTEN, Muhammet, "Pars-Name'deki Ki'li Birleşik Cümleler Üzerine", MTAD., cilt:2, sayı 4, Ankara, Aralık 2005, s. 45-56.

YILMAZ, Mustafa, "Saltuk-Name'nin 2. Cildindeki Birleşik Cümleler Üzerine Bir Çalışma"; YL, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 1998.